

بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر مصرف فرهنگی: با تأکید بر مطالعه کتاب در شهر اهواز

عبدالله فاضلی

کارشناس ارشد جامعه‌شناسی و کتابدار کتابخانه مرکزی استان خوزستان

a.fazelli@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۸/۱۷؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۲/۱۸

چکیده

هدف: هدف اساسی پژوهش حاضر، بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر مطالعه غیردرسی در شهر اهواز است. پژوهش حاضر از میان عوامل مختلف، بر نقش انواع سرمایه (سرمایه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی) بر میزان مطالعه افراد تأکید دارد.

روش: جامعه آماری این پژوهش کلیه ساکنان شهرستان اهواز است که بین سنین ۱۵ تا ۷۰ سال قرار دارند. از بین آنها ۴۰۰ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب گردید. روش تحقیق این پژوهش، پیمایش بوده و داده‌ها با استفاده از ابزار پرسشنامه گردآوری شدند. تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز با نرم‌افزار spss16 انجام شد.

یافته‌ها: نتایج توصیفی نشان داد که میزان مطالعه در بین جامعه مورد تحقیق در حد پایینی است. ۴۳ درصد افراد فاقد مطالعه آزاد در طول هفته هستند. و تنها ۱/۲۵ درصد بیشتر از ۴ ساعت مطالعه در هفته را گزارش داده‌اند. نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون نیز حکایت از آن دارد که بین هر سه نوع سرمایه یعنی سرمایه فرهنگی و ابعاد آن (فرد، خانواده و محیط)، سرمایه اقتصادی و سرمایه اجتماعی با میزان مطالعه رابطه معنی‌دار و مثبت وجود دارد. بدین معنی که افرادی که دارای میزان بالاتری از سرمایه‌ها هستند، بیشتر از سایر افراد به مطالعه می‌پردازند. همچنین بین انواع سرمایه‌ها نیز رابطه معنی‌دار وجود دارد. نتایج تحلیل رگرسیون نیز نشانگر آن است که متغیرهای مستقل قادر به تبیین ۰/۳۹ درصد از واریانس مطالعه هستند.

ارزش/اصالت: امروزه مصرف کالای فرهنگی خصوصاً کتاب و سایر کالاهای خواندنی نظیر روزنامه و مجلات عاملی مؤثر در تسریع فرآیند توسعه اجتماعی و فرهنگی جوامع است. اما همان گونه که نتایج پژوهش حاضر نیز نشان می‌دهد میزان مطالعه در جامعه ایران که جامعه‌ای در حال توسعه محسوب می‌گردد، بسیار اندک است. بر این اساس شناخت عواملی که در ایجاد و تداوم چنین پدیده‌ای مؤثرند از اهمیت به‌سزایی برخوردار است. نتایج این پژوهش می‌تواند به مسئولان نهادهای فرهنگی کشور کمک کند تا با شناخت کافی از عوامل مؤثر بر مطالعه، در جهت ایجاد و تقویت فرهنگ مطالعه و خروج از تنگنای موجود در این حوزه گام بردارند.

کلیدواژه‌ها: مطالعه غیردرسی، مصرف فرهنگی، سرمایه فرهنگی، سرمایه اجتماعی، سرمایه اقتصادی.

مقدمه

کتاب همواره به عنوان عامل محوری انتقال دانش و از ارکان اصلی تعامل فرهنگ‌ها و اندیشه‌های مردمان و جوامع در همه ادوار تاریخی می‌باشد. از دیرباز حتی در دوران‌هایی که هنوز کاغذ و سپس چاپ وارد عرصه زندگی انسان نشده بود، باز هم کتاب، در قالب اشکال مختلف خود، از جایگاه رفیع و تعیین‌کننده در انتقال طولی و عرضی علوم برخوردار بوده است. بخش عمده‌ای از تثبیت و ماندگاری دانش و فرهنگ بشری مرهون کتاب است (اشرفی‌ریزی، ۱۳۸۳).

کتاب، مطالعه و انتقال دانش و اطلاعات در جهان صنعتی معاصر حتی از اهمیت بیشتری برخوردار است. امروزه ما در یک جامعه اطلاعاتی زندگی می‌کنیم. اطلاعات ماده اولیه دانشی است که زندگی پیچیده اقتصادی، سیاسی و اجتماعی ما را هدایت می‌کند. و از این نظر برای ادامه زندگی ما عنصری حیاتی است. هیچ برنامه توسعه و پیشرفت ملی بدون استفاده صحیح و مبتکرانه از اطلاعات گردآوری شده، نمی‌تواند ثمربخش باشد. «به همین دلیل طراحان و برنامه‌ریزان ملی، منطقه‌ای و محلی برای اینکه بتوانند به درستی برنامه‌ریزی کنند، به اطلاعات نیاز دارند. از این دیدگاه اطلاعات در هر کشوری در زمره منابع اولیه آن نظیر انرژی، مواد اولیه، منابع مالی و نیروی انسانی قرار دارد» (مختاری معمار، ۱۳۷۶). و در این میان مطالعه راه کسب اطلاعات و همچنین تولید و انتشار اطلاعات جدید است.

عادت مطالعه به ایجاد یک جامعه کتابخوان کمک می‌کند و جامعه کتابخوان، نیروی انسانی ماهر که قادر به تطابق با شرایط جدید و فراگیری مهارت‌های جدید است، پرورش خواهد داد. نیروی کاری که در حوزه‌های مختلف اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی و سیاسی فعال، مولد با استعداد باشد، پیشرفت آرمان‌های یک ملت را تضمین می‌کند (مهد یوسف^۱، ۲۰۱۰). در واقع توسعه اقتصادی و اجتماعی یک ملت تا حد زیادی در گرو دسترسی مردم آن به کتاب و گسترش عادت مطالعه در بین آنها است (بامبرگر^۲، ۱۹۷۵). همچنین نقش مطالعه در توسعه فرهنگی کشورها و ایجاد یک فرهنگ پویا و خلاق بر کسی پوشیده نیست. امروزه میزان مطالعه (کتاب و...) از مهم‌ترین شاخص‌های توسعه فرهنگی در هر کشوری تلقی می‌گردد.

1. Mohd Yusof

2. Bamberger

چنانکه نشانه رشد و توسعه فرهنگی و اجتماعی، داشتن جامعه اهل کتاب و مطالعه است (جوکار و کرمی، ۱۳۸۳).

از طرف دیگر، مطالعه به افراد کمک می‌کند تا به توسعه خلاقیت و سایر ظرفیت‌های فکری خود پردازند. در این معنی، عادت مطالعه یک ابزار مهم برای توسعه ظرفیت‌های روحی و فردی است (کلارک و رامبولد^۱، ۲۰۰۶). بر این اساس برای دستیابی به پیشرفت اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، و همچنین توسعه استعدادها و ظرفیت‌های فکری و روحی افراد، پرداختن به کتاب و کتابخوانی از اهمیت بالایی برخوردار است.

با این وجود، آمارها نشانگر آن است که میزان مطالعه کتاب در ایران چندان زیاد نیست. داده‌های حاصل از طرح بررسی و سنجش شاخص‌های فرهنگی کشور (۱۳۹۰) نشان می‌دهد که ۴۷/۸ درصد مردم کشور در طول هفته فاقد مطالعه غیردرسی هستند و ۱۸/۷ درصد نیز کمتر از ۲ ساعت در هفته مطالعه دارند. این امر نه تنها در بین عامه مردم، بلکه در بین اقشار تحصیلکرده نیز صادق است. در پژوهشی که در سال ۱۳۸۲ توسط مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران در میان دانشجویان دانشگاه‌های تهران انجام شد، مشخص شد که ۶۲ درصد از آنها کمتر از یک ساعت در شبانه‌روز مطالعه می‌کنند (به نقل از اشرفی ریزی، ۱۳۸۳). نتایج مطالعه دیگری نشان داد که حداکثر ساعات مطالعه در یک هفته در بین دانشجویان ۳ ساعت و میانگین آن در هفته تنها ۵۲ دقیقه است (فاضلی، ۱۳۸۶). آمارهای طرح شاخص‌های فرهنگ عمومی کشور مربوط به استان خوزستان (۱۳۹۰) نیز حکایت از آن دارد که ۴۶ درصد مردم در طی سال فاقد مطالعه غیردرسی بوده‌اند، و تنها ۱۲ درصد مردم طی سال بیش از ۵ عنوان کتاب مطالعه نموده‌اند. بنابراین همان گونه که مشاهده می‌گردد، در اینجا نیز تحقیقات نشانگر میزان بسیار اندک مطالعه در بین مردم می‌باشد. بر این اساس، پژوهش حاضر سعی دارد به بررسی این مسأله پردازد که چه عواملی اجتماعی بر گرایش افراد به مطالعه و کتابخوانی تأثیر می‌گذارند؟ یا به عبارت دیگر، مطالعه به عنوان یک کنش، در چه شرایط اجتماعی صورت می‌پذیرد؟ در این میان پژوهش حاضر به نقش انواع سرمایه (سرمایه فرهنگی، سرمایه اقتصادی و سرمایه اجتماعی) به عنوان عوامل کلیدی در جهت‌دهی به کنش افراد، به طور اعم و مطالعه، به طور اخص تأکید دارد.

1. Clarke & Rambled

چارچوب نظری پژوهش

در پژوهش حاضر از دیدگاه مصرف فرهنگی به موضوع مطالعه نگریسته شده است. پیر بردیو پرخواننده‌ترین جامعه‌شناسی است که درباره مصرف و سبک زندگی سخن گفته است. عمده‌ترین میراث اندیشه بردیو برای جامعه‌شناسی مصرف و تحلیل سبک‌های زندگی، تحلیل ترکیب انواع سرمایه^۱ برای تبیین الگوهای مصرف و مبنای طبقاتی مصرف فرهنگی است. (فاضلی، ۱۳۸۲). بردیو معتقد است که ساختار اجتماعی یک جامعه پیشرفته را نمی‌توان تنها با بیان سلسله‌مراتبی ساده درآمد و سرمایه اقتصادی تحلیل کرد. بلکه ساختار اجتماعی چنین جوامعی یک فضای اجتماعی^۲ پیچیده‌ای است که در آن انواع سرمایه‌ها بر اساس موقعیت اجتماعی گروه‌های اجتماعی توزیع شده است (ونگ^۳ و همکاران، ۲۰۰۶). موقعیت‌هایی که کنشگر در فضای اجتماعی اشغال می‌کند با همدیگر ارتباط دارند. این موقعیت‌ها از طریق نوعی فرایند موضع‌گیری (کنش) حفظ می‌شوند و با هم ارتباط برقرار می‌کنند. به طور مثال برخی موقعیت‌های اجتماعی از طریق سبک لباس پوشیدن، فعالیت‌های اوقات فراغت و انتخاب‌های مصرفی [به عنوان مثال مطالعه کتاب] مشخص و متمایز می‌شوند (جلانی‌پور، ۱۳۹۱).

البته بردیو تأکید می‌کند که بین موقعیت‌های موجود در ساختار اجتماعی و کنش‌های مرتبط با آنها هیچ رابطه مکانیکی و مستقیمی وجود ندارد، اما یک عامل این دو را به هم پیوند می‌دهد و آن منش^۴ (هیتاس) است که محل برخورد کنش و ساختار است. بردیو گروه‌های اجتماعی از جمله طبقات اجتماعی را بر مبنای منش تعریف می‌کند؛ زیرا افرادی که در ساختارهای اجتماعی (طبقات اجتماعی) موقعیت یکسانی را اشغال می‌کنند، منش مشابهی دارند. موقعیت‌ها و کنش‌ها را می‌توان به طور مستقیم مشاهده کرد، اما نمی‌توان منش را مستقیماً مشاهده نمود. منش به مجموعه نسبتاً ثابتی از خلق وخواها گفته می‌شود که محصول تجربه‌های کنشگران در موقعیت‌های خاصی در ساختار اجتماعی است؛ ساختاری که کنش‌ها و بازنمودها را تولید می‌کند و به آنها نظم می‌بخشد. بنابراین منش پایه فهم از جهان است. برای آنکه بتوانیم در جهان اجتماعی زندگی کنیم، نیازمند نوعی گرایش کنش و آگاهی هستیم که آن را منش

۱. هر نوع دارایی، منابع یا کالاهایی که در جامعه دارای ارزش باشند می‌تواند نوعی سرمایه محسوب شود (بردیو، ۱۹۸۵).

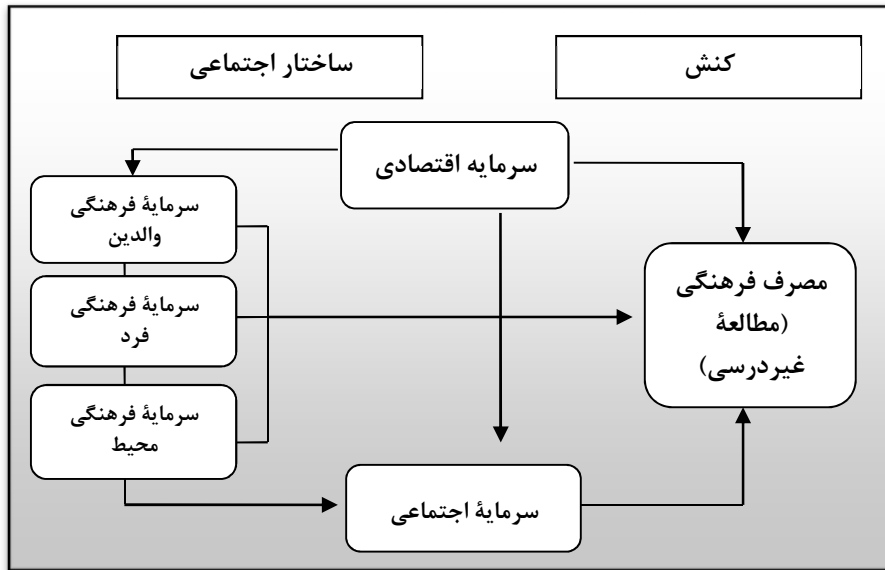
2. Social space   3. Wang   4. Habitus

در اختیارمان می‌گذارد. در این میان، وجود اشکال متفاوت سرمایه، مهیاگر ساختار بنیادینی برای شکل‌گیری انواع مختلف منش و کنش‌های مرتبط با آنهاست (جلائی‌پور، ۱۳۹۱). از طرف دیگر، بنا بر استدلال بوردیو، سرمایه‌ها قابل تبدیل به یکدیگرند. به این ترتیب که سرمایه اقتصادی می‌تواند به سرعت به سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی تبدیل شود. سرمایه اجتماعی می‌تواند به سرمایه اقتصادی تبدیل شود، اما قدرت تبدیل آن به سرمایه فرهنگی کمتر از قدرت تبدیل شدن سرمایه فرهنگی به سرمایه اجتماعی است. تبدیل سرمایه‌ها به یکدیگر از جمله سازوکارهای بازتولید طبقات و گروه‌های اجتماعی است (شارع‌پور و فاضلی، ۱۳۸۵). به این دلیل افراد و گروه‌ها، پیوسته در تلاش هستند تا به وسیله راهبردهای بازتبدیل، یک نوع از سرمایه را به نوع دیگر تبدیل کنند و از این طریق جایگاه خود را در فضای اجتماعی حفظ کرده یا بهبود بخشند. فقر و محرومیت مهم‌ترین عواملی هستند که این فرایند بازتبدیل را دچار اختلال می‌کند (زاهدی، ملکی و حیدری، ۱۳۸۶).

بوردیو استدلال می‌کند مردمی که به طور نزدیک در یک فضای اجتماعی قرار دارند، دارای مشابهت‌هایی بسیار هستند؛ حتی اگر هرگز یکدیگر را ندیده باشند. به عبارت دیگر، مردمی که در فضای اجتماعی مشابهی قرار دارند، ذائقه‌ها، الگوهای مصرف و سبک‌های زندگی مشابه دارند. در واقع به ازای هر سطحی از موقعیت‌ها، سطحی از سبک زندگی‌ها و ذائقه‌ها وجود دارد که بر اثر شرایط اجتماعی مناسب با آن به وجود می‌آیند و به وسیله این سلیقه‌ها و ظرفیت‌تکثیرکننده آنها، مجموعه انتظام یافته‌ای از ثروت‌ها و خصلت‌ها به وجود می‌آید که در درون خود از نوعی وحدت سیره‌ها برخوردارند (بوردیو، ۱۳۸۱).

به طور خلاصه باید بیان نمود که به منظور انجام پژوهش حاضر، دو نکته از نظریه بوردیو استخراج گردیده است. اول اینکه ساختار اجتماعی که بر کنش‌های افراد (از جمله کنش مطالعه) تاثیرگذار است، متشکل از انواع سرمایه‌ها اعم از سرمایه فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی است. بنابراین سرمایه‌ها می‌توانند بر کنش‌های فرد به طور اعم و کنش مطالعه به طور اخص تاثیر بگذارند. موضوع دوم اینکه بوردیو معتقد است که سرمایه قابل تبدیل به یکدیگر هستند. همان گونه که ذکر گردید، سرمایه اقتصادی می‌تواند به سرمایه اجتماعی و سرمایه فرهنگی تبدیل شود و سرمایه اجتماعی می‌تواند به سرمایه اقتصادی تبدیل شود، اما قدرت تبدیل آن به

سرمایه فرهنگی کمتر از قدرت تبدیل شدن سرمایه فرهنگی به سرمایه اجتماعی است. با این تفاسیر مدل تحلیلی پژوهش به صورت زیر ارائه گردید:

شکل ۱. مدل تحلیلی تحقیق بر اساس نظریه بوردیو

فرضیه‌های پژوهش

فرضیه‌های پژوهش حاضر به شرح زیر است:

- فرضیه نخست: بین سرمایه اقتصادی و مطالعه غیردرسی رابطه وجود دارد.
- فرضیه دوم: بین سرمایه اجتماعی و مطالعه غیردرسی رابطه وجود دارد.
- فرضیه سوم: بین سرمایه فرهنگی فرد و مطالعه غیردرسی رابطه وجود دارد.
- فرضیه چهارم: بین سرمایه فرهنگی خانواده و مطالعه غیردرسی رابطه وجود دارد.
- فرضیه پنجم: بین سرمایه فرهنگی کل و مطالعه غیردرسی رابطه وجود دارد.
- فرضیه ششم: بین سرمایه اقتصادی و سرمایه اجتماعی رابطه وجود دارد.
- فرضیه هفتم: بین سرمایه فرهنگی کل و سرمایه اجتماعی رابطه وجود دارد.
- فرضیه هشتم: بین سرمایه اقتصادی و سرمایه فرهنگی کل رابطه وجود دارد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از روش پیمایش^۱ و از نوع مقطعی^۲ آن بهره برده است. منظور از پژوهش مقطعی، پژوهشی است که در مقایسه با پانل و روند پژوهش که در چند مقطع زمانی انجام می‌گیرند، تنها در یک مقطع زمانی انجام می‌شود. از میان ابزارهای گردآوری اطلاعات از پرکاربردترین آنها یعنی پرسشنامه^۳ خوداجرا^۳ استفاده شده است. پرسشنامه پژوهش حاضر جمعاً حاوی ۵۳ گویه است که ۴ گویه آن مربوط به متغیرهای زمینه‌ای سن، جنس، تحصیلات و قومیت و بقیه گویه‌ها مربوط به متغیرهای مستقل و متغیر وابسته می‌باشد.

جامعه آماری این تحقیق، کلیه شهروندان شهر اهواز است که بین ۱۸ تا ۷۰ سال سن دارند. بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۸۵، جمعیت کل شهرستان اهواز ۱۰۵۹۴۶۱ نفر بوده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵). حجم نمونه نیز بر اساس فرمول نمونه‌گیری کوکران ۳۸۴ نفر به دست آمد که ۴۰۰ نفر در نظر گرفته شد.

در این پژوهش از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای استفاده شده است که با توجه به ویژگی‌های جامعه آماری، این روش به صورت چندمرحله‌ای و متناسب صورت گرفته است. برای این منظور بر اساس طبقه‌بندی مناطق شهرداری شهر اهواز، که به طور کلی شامل ۸ منطقه و ۳۲ ناحیه می‌باشد، اقدام به نمونه‌گیری تصادفی شده است، به این ترتیب که از هر منطقه یک ناحیه و محله به شکل تصادفی انتخاب شده است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز بر اساس نرم‌افزار SPSS 16 در دو بخش صورت می‌گیرد. در بخش اول به توصیف نمونه تحقیق و پردازش اطلاعات به دست آمده در این زمینه پرداخته می‌شود. در واقع، در این بخش به تحلیل توصیفی متغیرهایی همچون تحصیلات، قومیت، جنسیت، سن و سایر ویژگی‌های توصیفی پاسخ‌دهندگان پرداخته می‌شود. در این زمینه برای شفافیت داده‌ها از جداول آماره‌های توصیفی همچون فراوانی مطلق، واریانس، انحراف استاندارد، میانگین و حداقل و حداکثر استفاده شده است (این بخش تحت عنوان نتایج توصیفی آورده می‌شود). در بخش دوم به تجزیه و تحلیل داده‌ها و بررسی رابطه بین متغیرهای تحقیق با استفاده از تکنیک‌های آمار استنباطی نظیر آزمون ضریب همبستگی پیرسون پرداخته می‌شود (این بخش تحت عنوان آزمون فرضیات آورده می‌شود).

1. Survey   2. Cross-sectional   3. Self-administered Questionnaire

اعتبار و پایایی

پس از تهیه و تدوین شاخص‌ها و طراحی صورت اولیه پرسشنامه، مطالعه‌ای مقدماتی انجام گرفت. این مطالعه مقدماتی روی یک نمونه ۴۰ نفری از شهروندان (۲۰ نفر زن و ۲۰ نفر مرد) اهواز به اجرا در آمد. پایایی پرسشنامه‌ها به وسیله آلفای کرونباخ ارزیابی گردید. سپس، با توجه به نتایج حاصل از مطالعه مقدماتی، اصلاحات لازم در ابزار سنجش به عمل آمد تا اعتبار و پایایی آن افزایش یابد. به همین جهت برخی از سؤالات پرسشنامه حذف و برخی دیگر مورد بازبینی واقع شدند و در نهایت پرسشنامه اصلی تحقیق تدوین شد که همه شاخص‌ها دارای آلفای بالای ۰/۷۰ بوده است.

جدول ۱. میزان آلفای کرونباخ مربوط به متغیرهای پژوهش

آلفا	بعد	آلفا	بعد
۰/۸۱	سرمایه فرهنگی خانواده	۰/۷۳	سرمایه اجتماعی
۰/۷۴	سرمایه فرهنگی محیط	۰/۷۰	سرمایه اقتصادی
۰/۸۰	سرمایه فرهنگی کل	۰/۸۴	سرمایه فرهنگی فرد

متغیرهای پژوهش

متغیر وابسته

مصرف فرهنگی: مصرف به طور کلی بر خرید و استفاده از کالا و خدمات دلالت دارد. بر این اساس مصرف فرهنگی عبارت است از خواندن، تماشا کردن، گوش کردن، حضور یافتن، مشارکت و خرید کالا و خدمات فرهنگی. یک بعد مهم مصرف فرهنگی چگونگی و میزان گذران وقت در فعالیت‌های فرهنگی است (اگرودنیک، ۲۰۰۰). در پژوهش حاضر از میان کالا و خدمات فرهنگی بر مطالعه یا مصرف کتاب تأکید می‌شود. به عبارت دیگر، منظور از مصرف فرهنگی، میزان مطالعه کتاب به عنوان یک کالای فرهنگی است. البته باید ذکر نمود که پژوهش حاضر، تنها به بررسی مطالعه در اوقات فراغت با هدف سرگرمی، تعالی روحی، توسعه استعدادها، افزایش دانش در یک حوزه خاص و... می‌پردازد و مطالعه درسی که با هدف قبولی در آزمون یا کسب نمره انجام می‌شود را در بر نمی‌گیرد.

متغیرهای مستقل

۱. سرمایه اقتصادی: سرمایه‌ای است که مستقیماً قابل تبدیل شدن به پول است که به صورت حقوق مالکیت نهادینه می‌شود. به عبارت دیگر، سرمایه اقتصادی از نگاه بورديو به دارایی‌های تولیدی پول و هر چیز مادی که می‌تواند در تولید کالا و خدمات به کار گرفته شود و به منابعی اشاره می‌کند که کنشگر صاحب آنهاست (بورديو، ۱۳۸۵).
۲. سرمایه اجتماعی^۱: بورديو سرمایه اجتماعی را انباشت منابع بالفعل و بالقوه‌ای می‌داند که حاصل وجود شبکه‌ای نسبتاً پایدار از روابط کم‌ویش نهادینه شده‌ای بین افرادی است که با عضویت در یک گروه ایجاد می‌شود (تاج بخش، ۱۳۸۵). البته باید ذکر نمود که در این پژوهش از بعد خاصی به سرمایه اجتماعی نگریسته شده و آن عبارت است از میزان مشارکت فرد در فعالیت اجتماعی که به نوعی با مطالعه سر و کار دارد و همچنین ارتباطات و تعاملات اجتماعی با افراد اهل مطالعه یا کسانی که فرد را به مطالعه تشویق می‌کنند.
۳. سرمایه فرهنگی^۲: پیر بورديو سرمایه فرهنگی را انواع گوناگونی از دانش، صلاحیت و گرایش‌های فرهنگی می‌داند که دارای سه بعد اصلی است: ۱. سرمایه فرهنگی تجسد یافته^۳: این نوع سرمایه بیشتر از طریق جامعه‌پذیری از والدین به فرزندان منتقل می‌شود. بورديو (۱۹۸۶) این نوع سرمایه را به عنوان «تمایلات پایدار ذهن و جسم» تعریف می‌کند که همراه با تولد در وجود فرد شکل می‌گیرد و نمی‌توان آن را مانند یک هدیه به راحتی به دیگری انتقال داد، نظیر مهارت‌های زبانی؛ ۲. سرمایه فرهنگی عینیت یافته^۴: این نوع سرمایه نه در ذهن و جسم، بلکه در کالاهای فرهنگی^۵ یافت می‌شود که گروه‌های اجتماعی آنها را مصرف می‌کنند، نظیر کتاب، نقاشی، کاست، عکس، فرهنگ لغات، ابزارآلات ماشین و خصوصاً نویسندگی (بورديو، ۱۹۸۶)؛ ۳. سرمایه فرهنگی نهادی شده^۶: این نوع سرمایه فرهنگی بیشترین رابطه را با فرایندی که در نظام آموزش و پرورش رخ می‌دهد دارد، نظیر داشتن مدرک تحصیلی از یک دانشگاه معتبر (جانسون^۷، ۲۰۰۵).

1. Social capital
4. Objectified

2. Cultural capital
5. goods culture

3. Embodied
6. Institutionalized

7. Johnson

جدول ۲. حجم نمونه به تفکیک جنسیت، تحصیلات و سن

متغیر	جنس		سن					تحصیلات	
	مرد	زن	۱۵-۲۵	۲۶-۳۵	۳۶-۴۵	۴۶-۵۵	+۵۶	زیر دیپلم	دیپلم
ابعاد	۲۳۸	۱۶۲	۱۲۵	۷۱	۸۷	۸۰	۳۷	۱۱۰	۱۷۴
فراوانی	۲۳۸	۱۶۲	۱۲۵	۷۱	۸۷	۸۰	۳۷	۱۱۰	۱۷۴
جمع کل	۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰

یافته‌ها

جدول ۳ آمار توصیفی مربوط به متغیر میزان مطالعه را نشان می‌دهد. همان گونه که مشاهده می‌گردد، ۱۷۲ نفر از افراد نمونه (معادل ۴۳ درصد) در طول هفته فاقد مطالعه غیردرسی هستند. همچنین ۱۸۶ نفر از افراد نمونه (معادل ۴۶/۵ درصد) کمتر از ۱ ساعت در هفته، ۲۹ نفر (معادل ۷/۲۵ درصد) بین ۱ تا ۲ ساعت در هفته، ۸ نفر (معادل ۲ درصد) بین ۲ تا ۴ ساعت در هفته و ۵ نفر (معادل ۱/۲۵ درصد) بیشتر از ۴ ساعت در هفته مطالعه غیردرسی دارند.

جدول ۳. یافته‌های توصیفی مربوط به میزان مطالعه غیردرسی

درصد	فراوانی	میزان مطالعه
۴۳	۱۷۲	فاقد مطالعه
۴۶/۵	۱۸۶	کمتر از ۱ ساعت در هفته
۷/۲۵	۲۹	بین ۱ تا ۲ ساعت در هفته
۲	۸	بین ۲ تا ۴ ساعت در هفته
۱/۲۵	۵	بیشتر از ۴ ساعت در هفته
۱۰۰	۴۰۰	جمع

آزمون فرضیه‌های پژوهش

در این پژوهش برای آزمون متغیرهای مستقل و متغیر وابسته از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است که در جدول ۴ نمایش داده شده است.

جدول ۴. ماتریس ضرایب همبستگی متغیرهای مستقل و وابسته

مطالعه	سرمایه فرهنگی کل	سرمایه فرهنگی محیط	سرمایه فرهنگی فرد	سرمایه فرهنگی خانواده	سرمایه اقتصادی	سرمایه اجتماعی	شاخص‌ها
						۱	ضریب پیرسن
						۰	سطح معنی‌داری
						۴۰۰	تعداد
					۱	۰/۳۲۲**	ضریب پیرسن
					۰	۰/۰۰	سطح معنی‌داری
					۴۰۰	۴۰۰	تعداد
				۱	۰/۴۹۰**	۰/۱۵۹*	ضریب پیرسن
				۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۲	سطح معنی‌داری
				۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰	تعداد
			۱	۰/۴۳۲**	۰/۱۹۹*	۰/۳۶۴**	ضریب پیرسن
			۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۴	۰/۰۰۰	سطح معنی‌داری
			۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰	تعداد
		۱	۰/۶۳۸**	۰/۳۵۳**	۰/۲۶۲**	۰/۳۱۷**	ضریب پیرسن
		۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	سطح معنی‌داری
		۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰	تعداد
	۱	۰/۸۴۶**	۰/۷۸۷**	۰/۵۳۹**	۰/۳۲۹**	۰/۲۶۰**	ضریب پیرسن
	۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۴	سطح معنی‌داری
	۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰	تعداد
۱	۰/۲۱۸**	۰/۱۹۵**	۰/۱۲۱*	۰/۳۶۲**	۰/۱۵۷**	۰/۱۷۲*	ضریب پیرسن
۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۱۳	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۱۰	سطح معنی‌داری
۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰	تعداد

** همبستگی در سطح ۰/۰۵ می‌باشد.

* همبستگی در سطح ۰/۰۱ می‌باشد.

برای بررسی روابط همبستگی بین متغیرهای مستقل و وابسته، ابتدا با استفاده از ترکیب گویه‌های هر متغیر یک متغیر کلی ساخته شد. سپس بین تمامی متغیرها رابطه برقرار شد و همبستگی آنها با یکدیگر مورد بررسی قرار گرفت. این روابط همبستگی به صورت ماتریس در جدول ۴ آورده شده است. همان گونه که جدول ۴ نشان می‌دهد، بین تمامی متغیرهای جدول با یکدیگر رابطه همبستگی مثبت و معنی‌داری وجود دارد. به عبارت دیگر، هر چقدر میزان سرمایه‌های فرد افزایش می‌یابد به میزان مطالعه وی نیز افزوده می‌شود.

همچنین نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد که بین متغیر سرمایه اقتصادی فرد و میزان مطالعه وی رابطه مستقیم وجود دارد. بدین معنی که هر چقدر فرد از سرمایه اقتصادی بیشتری برخوردار باشد به میزان مطالعه او افزوده می‌شود.

از طرف دیگر، بین سرمایه فرهنگی خانواده و میزان مطالعه فرد رابطه وجود دارد. بدین معنی که هر چقدر والدین فرد از سرمایه فرهنگی بالایی برخوردار باشند، فرد نیز از میزان مطالعه بیشتری برخوردار می‌باشد. وجود رابطه بین سرمایه فرهنگی محیط با مطالعه فرد یکی دیگر از فرضیه‌های این پژوهش می‌باشد. بدین معنی که هر چه بر سرمایه‌های فرهنگی محیط افزوده شود بر میزان مطالعه فرد افزوده می‌شود. بنابراین، بین سرمایه فرهنگی محیط و میزان مطالعه فرد رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. فرضیه دیگر وجود رابطه بین سرمایه فرهنگی کل با میزان مطالعه فرد است. آزمون این فرضیه نشان می‌دهد که بین سرمایه فرهنگی کل و میزان مطالعه فرد رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد؛ به طوری که هر چه بر ابعاد سرمایه فرهنگی افزوده شود بر میزان مطالعه فرد افزوده می‌شود.

ارتباط بین سرمایه اجتماعی و میزان مطالعه فرد از دیگر فرضیه‌های این پژوهش است که نتایج جدول بالا نشان می‌دهد که بین این دو متغیر نیز رابطه مستقیم و معنی‌داری وجود دارد. به عبارت دیگر، هر چه بر میزان سرمایه اجتماعی فرد افزوده شود بر میزان مطالعه او نیز افزوده می‌شود.

همچنین نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد که بین متغیرهای مستقل - سرمایه اقتصادی، سرمایه اجتماعی، سرمایه فرهنگی خانواده، سرمایه فرهنگی محیط، سرمایه فرهنگی فرد و سرمایه فرهنگی کل با یکدیگر رابطه مستقیم و مثبت وجود دارد.

تحلیل رگرسیون چندمتغیره پژوهش

در جدول ۵، نتایج مربوط به تحلیل رگرسیون مطالعه با متغیرهای مستقل ارائه شده است. نتایج مربوط به تحلیل رگرسیون چندمتغیره نشان می‌دهد که واریانس متغیر وابسته با توجه به متغیرهای مستقل از طریق R^2 حدود ۰/۳۹۲ درصد از واریانس میزان مطالعه را تبیین کرده‌اند؛ همچنین نتایج به دست آمده از ضرایب β نشان می‌دهد که متغیرهای سرمایه اقتصادی، سرمایه اجتماعی و سرمایه فرهنگی تأثیر معنی‌داری بر میزان مطالعه داشته‌اند. به نحوی که این سه متغیر با توجه به ضرایب β به ترتیب بیشترین تأثیر را بر متغیر وابسته داشته‌اند. در جدول ۶، به خاطر اینکه ضرایب استاندارد شده‌اند، به خوبی می‌توان به نسبت تأثیر هر یک از متغیرها بر متغیر وابسته پی برد. در اینجا ملاحظه می‌شود که سرمایه اقتصادی در مقایسه با متغیرهای سرمایه اجتماعی و سرمایه فرهنگی سهم بیشتری در تبیین متغیر مطالعه دارد.

جدول ۵. تحلیل واریانس رگرسیون چندمتغیره فرضیه‌های تحقیق

مدل	درجه آزادی	مجموع مجزورات	میانگین مجزورات	کمیت f	سطح معنی‌داری F	رگرسیون چندگانه	R^2
رگرسیون	۳	۸۹۲/۴۰۰۵۸	۹۴۶/۱۳۳۵۲	۱۲۰/۵۸	۰/۰۰۰	۰/۶۲۶	۰/۳۹۲
باقیمانده	۳۹۶	۱۷۶/۶۲۱۲۱	۸۷۲/۱۵۶				
کل	۳۹۹	۶۸/۱۰۲۱۸۰					

جدول ۶. رگرسیون میزان مطالعه و متغیرهای مستقل

متغیرها	B	اشتباه استاندارد	Beta	مقدار t	سطح معنی‌داری
سرمایه اقتصادی	۰/۳۵۹	۰/۰۳۱	۰/۵۴۴	۱۲/۷۳۶	۰/۰۰۰
سرمایه فرهنگی کل	۰/۸۷۰	۰/۲۹۵	۰/۱۱۶	۲/۹۵۳	۰/۰۰۳
سرمایه اجتماعی	۰/۱۶۷	۰/۰۵۷	۰/۱۲۴	۲/۹۱۸	۰/۰۰۴

نتیجه‌گیری

تحقیق حاضر با هدف بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر مطالعه کتاب صورت پذیرفته است.

این عوامل تاثیرگذار در این پژوهش عبارتند از سرمایه فرهنگی (در سه بعد فرد، خانواده و محیط)، سرمایه اجتماعی و سرمایه اقتصادی. نتایج پژوهش حاضر نشانگر آن است که بین انواع سرمایه یعنی سرمایه فرهنگی فرد، خانواده و محیط، سرمایه اجتماعی و سرمایه اقتصادی با میزان مطالعه کتاب رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد. بدین معنی که هرچه افراد از سطوح سرمایه (فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی) بالاتری برخوردار باشند، بیشتر به مطالعه می‌پردازد.

همسو با یافته‌های پژوهش حاضر، نتایج تحقیقات ماسینیس^۱ (۲۰۰۴)، مینگ چو و یین چو^۲ (۲۰۱۰) و تراموت و ویلمز^۳ (۲۰۱۰) حاکی از ارتباط مثبت و معنی‌دار سرمایه فرهنگی با امر مطالعه است. طبق نتایج تحقیقات ماسینیس (۲۰۰۴) عادات مطالعه بیرون از کلاس درس و مدرسه شکل می‌گیرد و والدین، خواهر و برادرها و خویشاوندان دارای نقش تسهیل‌کننده در هدایت کودک به سمت مطالعه هستند. نتایج تحقیق آنها حکایت از آن دارد که تجربه مطالعه به طور مستقیم با سرمایه فرهنگی خانواده ارتباط دارد. به اعتقاد آنها، خانواده عامل اصلی در شکل‌گیری عادت مطالعه فرزندان است. نتایج پژوهش مینگ چو و یین چو (۲۰۱۰) که در ۴۱ کشور انجام گرفت نیز نشان داد که دانشجویانی که دارای خانواده‌هایی با سرمایه فرهنگی بالا بودند، علاقه و پیشرفت مطالعاتی بیشتری نسبت به سایر دانشجویان داشتند. تراموت و ویلمز (۲۰۱۰) نیز در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که سرمایه فرهنگی پویا (تعاملات و ارتباطات فرهنگی بین کودکان و والدین‌شان) تأثیرات نیرومندی بر مطالعه دانش‌آموزان دارد؛ در حالی که تأثیر سرمایه فرهنگی ایستا (فعالیت‌ها و اعمال متعالی والدین) ملایم‌تر است.

در راستای ارتباط سرمایه اقتصادی و مطالعه، یافته‌های حاصل از تحقیقات معرف‌زاده و ایرجی (۱۳۸۹)، چک راوارثی^۴ (۱۹۹۸)، تورچ^۵ (۲۰۰۷)، باکودی^۶ (۲۰۰۷) و مهد یوسف (۲۰۱۰) حکایت از آن دارد که عواملی مانند درآمد، پایگاه اقتصادی-اجتماعی و طبقه و منزلت اجتماعی تأثیر معنی‌داری بر مطالعه دارند. یافته‌های پژوهش معرف‌زاده و ایرجی (۱۳۸۹) نشان داد که بین درآمد خانواده و مراجعه به کتابخانه‌های عمومی رابطه مثبت وجود دارد. نتایج تحقیق چک راوارثی (۱۹۹۸) نیز حاکی از آن است که پایگاه اجتماعی-اقتصادی خانواده بر تقویت عادت مطالعه فرزندان اثر می‌گذارد. نتایج پژوهش تورچ (۲۰۰۷) نیز نشان داد که

1. Micinis

4. Chakravarthy

2. Ming Chiu & Yin Chow

5. Torche

3. Tramote & Willms

6. bukodi

موقیت فرد در سلسله‌مراتب منزلت اجتماعی تأثیر معنی‌داری بر مطالعه کتاب دارد. و این تأثیر مربوط به درآمد و طبقه اجتماعی است. نتایج پژوهش باکودی (۲۰۰۷) حاکی از آن است که قشر بندی به وسیله درآمد، تحصیلات و منزلت رفتار مطالعاتی افراد را تعیین می‌کند. هرچه فرد در نظام قشر بندی اجتماعی جایگاه بالاتری داشته باشد، بیشتر به سمت مطالعه می‌رود. مُهد یوسف (۲۰۱۰) نیز در پژوهش خود نشان داد که عوامل خانوادگی از جمله درآمد خانواده تأثیر مثبت و معنی‌داری بر علائق و عادات مطالعاتی فرزندان دارند.

همچنین در ارتباط با تأثیر سرمایه اجتماعی بر مطالعه نتایج پژوهش‌های انجام شده توسط سالاری و همکاران (۱۳۷۰)، مرادمنند (۱۳۸۹)، معرف‌زاده و ایرجی (۱۳۸۹) نشان می‌دهد که عواملی همچون مشارکت در فعالیت‌هایی که با کتاب و کتابخوانی سرو کار دارد و ارتباط و تشویق اساتید، معلمان، والدین و دوستان سبب گرایش بیشتر فرد به مطالعه می‌گردد. یافته‌های پژوهش معرف‌زاده و ایرجی (۱۳۸۹) نشان داد که نقش خانواده در ترغیب فرزندان به مطالعه، وجود کتابخانه در مدارس، گنجاندن ساعاتی به عنوان ساعت مطالعه در برنامه درسی و به خصوص اخلاق خوب کتابداران کتابخانه‌ها اهمیت بسیاری در ترغیب به مطالعه دارد. در پژوهش سالاری و همکاران (۱۳۷۰) دانش‌آموزان علاوه بر والدین و معلمان به نقش دوستان در افزایش علاقه‌شان به مطالعه و نیز مسابقات کتابخوانی و شرکت در اداره کتابخانه را از عوامل مؤثر در این امر دانستند. این یافته مؤید این نکته است که مشارکت یادگیرندگان در فعالیت‌هایی که با کتاب و کتابخوانی سرو کار دارد و نیز عواملی مانند ارتباط با دوستان سبب بهبود وضعیت کتابخوانی آنان می‌شود. یافته‌های پژوهش مرادمنند (۱۳۸۹) نیز حاکی از آن است که یکی از مهم‌ترین عوامل مشوق مطالعه غیردرسی، تشویق اساتید، معلمان، والدین و همچنین برگزاری مسابقات کتابخوانی است.

بر این اساس، نتایج پژوهش حاضر از نظریه بوردیو حمایت می‌کند. بوردیو استدلال می‌کند که ساختار اجتماعی که بر کنش‌های افراد تأثیر گذار است، متشکل از انواع سرمایه‌ها اعم از سرمایه فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی است. سرمایه‌ها می‌توانند بر کنش‌ها تأثیر بگذارند. در پژوهش حاضر نیز مطالعه به عنوان یک کنش در نظر گرفته شد و بر اساس نظریه بوردیو، ارتباط آن با انواع سرمایه بررسی گردید. و همان گونه که ذکر گردید، این ارتباط‌ها به لحاظ تجربی مورد تأیید قرار گرفت. بخش دیگر نظریه بوردیو مربوط به رابطه انواع سرمایه با

یکدیگر است. بورديو معتقد است که سرمایه‌ها قابل تبدیل به یکدیگر هستند. به اعتقاد وی سرمایه اقتصادی می‌تواند به سرمایه اجتماعی و سرمایه فرهنگی تبدیل شود؛ سرمایه اجتماعی می‌تواند به سرمایه اقتصادی تبدیل شود؛ و سرمایه فرهنگی می‌تواند به سرمایه اجتماعی تبدیل شود. در این مورد نیز تمام فرضیه‌های مربوطه مورد تأیید قرار گرفت و اثبات گردید که انواع سرمایه می‌توانند به یکدیگر تبدیل شوند.

پیشنهادها

۱. با توجه به ارتباط بین ابعاد سرمایه فرهنگی و مطالعه، تلاش هر چه بیشتر دولت در ایجاد مراکز فرهنگی مانند فرهنگ‌سرا، کتابخانه، سالن‌های تئاتر و نمایش و برگزاری نمایشگاه‌های عرضه محصولات فرهنگی و آثار هنری جهت ارتقای سطح سرمایه فرهنگی خانواده‌ها و افراد ضروری به نظر می‌رسد. همچنین در این راستا توسعه و گسترش فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی (نظیر ایجاد کانون‌های ادبی و هنری، جست‌وجوی مشاغل و کاریابی و...) در داخل خود کتابخانه‌ها را نیز می‌تواند به عنوان عاملی اساسی جهت جذب گروه‌ها و افراد به کتابخانه در نظر گرفت. با ایجاد چنین شرایطی، به واسطه طراحی برنامه‌های اصولی و مفید می‌توان این افراد و گروه‌ها را به سوی کتابخوانی و مطالعه سوق داد. در خصوص شیوه اجرا و عملیاتی نمودن این موضوع نیز پیشنهاد می‌گردد کتابخانه‌های مرکزی هر استان به مدلی برای گسترش کارهای فرهنگی تبدیل گردند. به عبارت دیگر، پس از برنامه‌ریزی و تدوین طرح‌های مربوط به این حوزه، در مرحله نخست در کتابخانه‌های مرکزی اجرا شوند تا بدین ترتیب نقطه قوت و ضعف طرح‌ها مشخص گردد و در مرحله نهایی با بازنگری مجدد و رفع نقاط ضعف احتمالی در کلیه کتابخانه‌های عمومی گسترش یابند.

۲. ارتباط بین درآمد و سرمایه اقتصادی با امر مطالعه، لزوم توجه دولت به مسائل اقتصادی از جمله کنترل نرخ تورم، مبارزه با بیکاری و جلوگیری از رکود اقتصادی را دوچندان می‌کند. زیرا تنها در این صورت می‌توان به ایجاد و حفظ جامعه اهل مطالعه و ملتزم به فعالیت‌های فرهنگی دست یافت.

۳. یکی از یافته‌های پژوهش حاضر ارتباط بین سرمایه اجتماعی و مطالعه (یا به عبارتی تأثیر اطرافیان فرد اعم از خانواده، همسالان، اساتید، معلمان و مربیان فرد) است. در این راستا نظام آموزشی، خصوصاً از دوره ابتدایی، می‌تواند با تأکید بر موضوع مطالعه و اهمیت آن در پیشرفت فردی و اجتماعی و روش‌های صحیح آن به درونی کردن ارزش‌ها و هنجارهای مربوط به امر مطالعه کمک نماید. همچنین، توصیه می‌گردد نظام آموزشی در این زمینه از سایر سازمان‌های مربوطه (مانند نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور) و نخبگان و افراد برجسته کشور که در این حوزه فعالیت دارند، دعوت به همکاری نماید تا از این طریق بتوان فرهنگ مطالعه و کتابخوانی را از کودکی در افراد جامعه درونی کرد.
۴. یکی از نتایج پژوهش حاضر این بود که ارتباط با افراد، گروه‌ها و مراکز و سازمان‌هایی که به نوعی مرتبط با موضوع کتاب و مطالعه هستند، تأثیر مثبت در گرایش فرد به مطالعه دارد. در این مورد باید بیان نمود که پیچیدگی و گستردگی بسیاری از مسائل اجتماعی که جامعه معاصر ما اکنون با آن روبه‌روست، حل آنها را برای یک سازمان خاص غیرممکن ساخته است. پدیده‌های فرهنگی به طور اعم و مطالعه به طور اخص نیز از اینگونه مسائل است. به نظر می‌رسد بدون توجه جدی سازمان‌ها و ادارات متولی امر، هر اقدامی جهت افزایش سرانه مطالعه و توسعه فرهنگ آن در کشور نتیجه مطلوبی در بر نخواهد داشت. در این خصوص پیشنهاد می‌گردد سازمان‌های ذی‌ربط مانند آموزش و پرورش، دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی، ادارات فرهنگ و ارشاد اسلامی، مساجد، نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور و صدا و سیما در اقدامی مشترک به ایجاد سند راهبردی مطالعه دست زنند و سپس بر اساس این سند به طور جدی به برنامه‌ریزی راهبردی جهت توسعه فرهنگ مطالعه در کشور اقدام نمایند. از آنجایی که تا کنون در این راستا اقدامات جدی صورت نگرفته است، ایجاد ساختاری جهت تسهیل همکاری بین سازمان‌های متولی امر مطالعه، می‌تواند به عنوان اقدامی پیشگامانه مورد توجه قرار گیرد.

منابع

اشرفی ریزی، حسن (۱۳۸۳). *درآمدی بر مطالعه و نقش خدمات ویژه کتابخانه‌های عمومی در توسعه فرهنگ مطالعه*. تهران: چاپار.

- بوردیو، پیر (۱۳۸۱). *نظریه کنش*. ترجمه مرتضی مردیها. تهران: نقش و نگار.
- بوردیو، پیر (۱۳۸۵). *جامعه‌شناسی و ادبیات، آموزش عاطفی فلوربر*. ترجمه یوسف ابادری. *ارغنون*، ۹ (۳)، ۸۹-۱۲۱
- جلائی پور، حمیدرضا (۱۳۹۱). *نظریه‌های متاخر جامعه‌شناسی*. تهران: نشر نی.
- تاجبخش، کیان (۱۳۸۵). *سرمایه اجتماعی، اعتماد، دموکراسی و توسعه*. تهران: نشر شیرازه.
- توسلی، غلام‌عباس و موسوی، مرضیه (۱۳۸۴). *مفهوم سرمایه در نظریات کلاسیک و جدید*. *نامه علوم اجتماعی*، ۲۶ (۸)، ۱-۳۲.
- رضوی، عباس و رحیمی دوست، غلامحسین (۱۳۸۷). *نقش دانشگاه در افزایش میزان مطالعه کتاب از دیدگاه دانشجویان*. *فصلنامه روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه شهید چمران اهواز*، ۳ (۲)، ۴۹-۷۱.
- زاهدی، محمدجواد؛ ملکی، امیر و حیدری، امیراسلان (۱۳۸۶). *فقر و سرمایه فرهنگی*. *فصلنامه رفاه اجتماعی*، ۲۸ (۷)، ۱۰۳-۱۲۲.
- سالاری، علی؛ اسلامی، حیدر؛ حجازی، محمود و سلطانی، کاظم (۱۳۷۰). *پژوهشی پیرامون نقش عوامل شخصی و آموزشی در گرایش دانش‌آموزان به مطالعه غیردرسی سال تحصیلی ۱۳۷۰-۱۳۶۹*. وزارت آموزش و پرورش، اداره کل آموزش و پرورش استان یزد. شورای تحقیقات.
- سیدمن، استیون (۱۳۸۵). *کشاکش آراء در جامعه‌شناسی*. ترجمه هادی جلیلی. تهران: نی.
- شارع‌پور، محمود و فاضلی، محمد (۱۳۸۵). *کارکردهای انجمن‌های علمی دانشجویی*. *مطالعات اجتماعی ایران*، ۱ (۲)، ۸۲-۶۲.
- فاضلی، محمد (۱۳۸۲). *مصرف و سبک زندگی*. قم: صبح صادق.
- فاضلی، محمد (۱۳۸۶). *تصویری از سبک زندگی فرهنگی جامعه دانشجویی*. *فصلنامه تحقیقات فرهنگی*، ۱ (۱)، ۱۷۵-۱۹۸.
- فیلد، جان (۱۳۸۸). *سرمایه اجتماعی*. تهران: کویر.
- لوپز، خوزه و اسکات، جان (۱۳۸۵). *ساخت اجتماعی*. ترجمه حسین قاضیان. تهران: نی.
- مختاری معمار، حسین (۱۳۷۶). *درآمدی بر کتابداری*. تهران: قو.
- مرادمند، علی (۱۳۸۹). *بررسی تطبیقی عوامل مشوق و بازدارنده مطالعه غیردرسی از دیدگاه دانشجویان دختر و پسر دوره کارشناسی در دانشگاه تربیت معلم آذربایجان*. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۱۶ (۲)، ۹۵-۱۱۴.
- مرکز آمار ایران (۱۳۸۵). *سرشماری عمومی نفوس و مسکن*. نتایج کلی استان خوزستان.
- معرف‌زاده، عبدالحمید و ایرجی، شهرزاد (۱۳۸۹). *بررسی عوامل ترغیب‌کننده و بازدارنده مطالعه در میان مراجعان کتابخانه‌های عمومی شهرستان ماهشهر*. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۱۶ (۱)، ۱۴۳-۱۷۰.

References

- Bamberger, R. (1975). *Promoting the Reading Habit*. Paris: Unesco.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson *Handbook of theory and research for the sociology of education*. New York: Greenwood.

- Bukodi, E. (2007). Social Stratification and Cultural Consumption in Hungary: Book Readership. *POETICS*, (4) 35, 112-131.
- Chakravarthy, G. (1998). *a Study of Reading Patterns Among Primary School Children in Penang. University Saints Malaysia Project Cooperation*. Ministry of Education and the British Council.
- Ogrodnik, L. (2000). *Patterns in Culture Consumption and Participation*. Ottawa: Canada's Culture Statistics Program.
- Johnson, L. (2005). *Valuing the Arts: Theorizing and Realizing Cultural*. School of History, Heritage and Society. Deakin University, Australia. Retrieved May 11, 2009, from: <http://www.sagepub.com>
- Macionis, J. J. (2004). *Social Problems*. New Jersey: Prentice Hall.
- Ming Chiu, M. and Yin Chow, B. W. (2010). Culture, motivation, and reading achievement: High school students in 41 countries. *Learning and Individual Differences*, (3) 20, 579-592.
- Mohd Yusof, N. (2010). Influence of family factors on reading habits. *Behavioral Sciences*, 11 (5), 1160-1165.
- Education Ministry of Hong Kong (2001). *Survey on the Reading Habits of Students In Hong Kong*. Hong Kong. Education Ministry.
- Torche, F. (2007). Social Status and Cultural Consumption: The Case of Reading in Chile. *POETICS*, (5) 35, 70-92.
- Tramonte, L. and Willms, J. D. (2010). Cultural capital and its effects on education outcomes. *Economic of Education Review*, (4) 29, 200-213.

به این مقاله این‌گونه استناد کنید:

فاضلی، عبدالله (۱۳۹۴). بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر مصرف فرهنگی: با تأکید بر مطالعه کتاب در شهر اهواز. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۲۱ (۲)، ۲۷۷-۲۹۵.